

est probabile ut qui in matrimonio non continuit, postea continere possit. Ergo videtur quod liceat ei ad aliam copulam transire.

5. Praeterea, uxor non tenetur viro nisi ad debitum reddendum, et cohabitationem. Sed per divortium ab utroque absolvitur. Ergo omnino soluta est a lege viri; ergo potest alteri nubere; et eadem est ratio de viro.

4. Praeterea, Math. 19, 9, dicitur: *Qui dimiserit uxorem, et aliam duxerit, excepta causa fornicationis, moechatur.* Ergo videtur quod si causa fornicationis dimissa uxore aliam duxerit, non moechetur; et ita erit matrimonium verum.

Sed contra, 1 Corinth. 7, 10: *Praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere inuptam.*

Praeterea, nullus debet ex peccato reportare commodum. Sed reportaret, si liceret adulterae ad aliud magis desideratum connubium transire, et esset occasio adulterandi volentibus alia matrimonia quaerere. Ergo non licet aliam copulam quaerere nec viro nec uxori.

Solutio. Respondeo dicendum, quod nihil adveniens supra matrimonium potest ipsum dissolvere; et ideo adulterium non facit quin sit verum matrimonium; manet enim, ut dicit Augustinus (de Nupt. et Concup., cap. 10), inter viventes conjugale vinculum, quod nec separatio nec cum alio iunctio potest auferre; et ideo non licet uni, altero vivente, ad aliam copulam transire.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis per se nullus obligetur ad continentiam, tamen per accidens potest esse quod obligetur; sicut si uxor sua aegritudinem incurabilem incurrat, et talem quae carnalem copulam non patitur; et similiter etiam est, si incorrigibiliter spirituali infirmitate, scilicet fornicatione, laboret.

Ad secundum dicendum, quod ipsa confusio quam reportat ex divortio, debet eam cohibere a peccato. Quod si cohibere non potest, minus malum est quod sola ipsa peccet quam quod vir peccati eius sit particeps.

Ad tertium dicendum, quod quamvis uxor post divortium non tenetur viro adultero ad debitum reddendum, et cohabitandum; tamen adhuc manet vinculum matrimonii, ex quo ad hoc tenebatur; et ideo non potest ad aliam copulam transire viro vivente. Potest tamen continentiam vivere viro vivo, nisi videatur Ecclesiam deceptam fuisse per falsos testes sententiando de divortio: quia in tali casu etiam si votum professionis emisisset, restitueretur viro, et teneretur debitum reddere; sed non liceret ei exigere.

Ad quartum dicendum, quod exceptio illa quae est in verbis Domini, refertur ad dimissionem uxoris; et ideo objectio ex falso intellectu procedit.

ARTICULUS VI.

Utrum post divortium vir et uxor possint reconciliari.

Ad sextum sic proceditur. 1. Videtur quod post divortium vir et uxor non possint reconciliari. Regula est enim in Jure: *Quod semel bene definitum est, nulla debet iteratione retractari.* Sed iudicio Ecclesiae definitum est quod debent separari. Ergo non possunt reconciliari ulterius.

2. Praeterea, si posset esse reconciliatio, praecipue videretur quod post poenitentiam uxoris vir teneatur eam recipere. Sed non tenetur; quia etiam uxor non potest per exceptionem proponere in iudicio poenitentiam suam contra virum accusantem de fornicatione. Ergo nullo modo potest esse reconciliatio.

3. Praeterea, si posset esse reconciliatio, videretur quod uxor adultera teneretur redire ad virum ipsam revocantem. Sed non tenetur; quia iam separati sunt iudicio Ecclesiae. Ergo etc.

4. Praeterea, si liceret reconciliare uxorem adulteram, in illo casu praecipue deberet fieri, quando vir post divortium invenit adulterium committere. Sed in hoc casu non potest uxor cogere eum ad reconciliantem, cum iuste sit divortium celebratum. Ergo nullo modo potest reconciliari.

5. Praeterea, si vir adulter occulte dimittat per iudicium Ecclesiae uxorem convictam de adulterio, non videtur iuste factum divortium. Sed tamen vir non tenetur uxorem sibi reconciliare; quia uxor probare in iudicio adulterium viri non potest. Ergo multo minus quando divortium iuste est celebratum, reconciliatio fieri potest.

Sed contra est quod dicitur 1 Corinth. 7, 2: *Si discesserit, manere inuptam, aut viro suo reconciliari.*

Praeterea, vir poterit eam non dimittere post fornicationem. Ergo eadem ratione potest eam reconciliare sibi.

Solutio. Respondeo dicendum, quod si uxor post divortium de peccato poenitentiam agens emendata fuerit, potest eam sibi vir reconciliare. Si autem in peccato incorrigibilis maneat, non debet eam ad se assumere, eadem ratione qua non licebat eam volentem a peccato desistere, retinere.

Ad primum ergo dicendum, quod sententia Ecclesiae divortium celebrantis non fuit cogens ad separationem; sed licentiam praebens; et ideo absque retractione praecedentis sententiae potest reconciliatio sequi.

Ad secundum dicendum, quod poenitentia uxoris debet inducere virum ut uxorem fornicantem non accuset, aut dimittat. Sed tamen non potest ad hoc cogi, nec potest per poenitentiam uxor eum ab accusatione repellere; quia cessante culpa et quantum ad actum et quantum ad maculam, adhuc manet aliquid de reatu; et cessante etiam reatu quo ad Deum, adhuc manet reatus quo ad poenam humano iudicio inferendam; quia homo non videt cor sicut Deus.

Ad tertium dicendum, quod illud quod inducitur in favorem alicuius, non facit ei praedictum; unde, cum divortium sit inductum in favorem viri, non aufert ei jus petendi debitum, vel revocandi uxorem; unde uxor tenetur ei reddere, et ad eum redire si fuerit revocata, nisi de licentia eius votum continentiae emiserit.

Ad quartum dicendum, quod propter adulterium quod vir prius innocens post divortium committit, secundum rigorem juris non debet cogi ad recipiendum uxorem adulteram; prius tamen secundum aequitatem juris iudex ex officio suo debet eum cogere ut caveat periculo animae eius et scandalo aliorum, quamvis uxor non possit reconciliantem petere.

Ad quintum dicendum, quod si adulterium viri

sit occultum, per hoc non aufertur jus excipiendi contra accusationem viri uxori adulterae, quamvis desit sibi probatio; et ideo peccat vir divortium petens; et si post sententiam de divortio uxor petat debitum vel reconciliantem, vir tenetur ad utrumque.

Expositio textus.

Patronus est turpitudinis qui celat crimen uxoris. Contra, Prov. 11, 15: *Fidelis est qui celat crimen amici.* — Et dicendum, quod hoc intelligitur quando celatio non est in praedictum correctio; alias celans patrocinium turpitudini praestat.

Solet quaeri, an valeat duci in conjugium quae prius est polluta per adulterium. Sciendum, quod plura sunt crimina quae propter sui enormitatem impediunt matrimonium contrahendum. Primum est incestus; secundum, uxoricidium, tertium rapina alienae sponsae; quartum, quando aliquis insidiando matrimonio filium proprium de sacro fonte suscepit; quintum, qui interfecit presbyterum; sextum, quan-

DISTINCTIO XXXVI.

Si pro extrema conditione valeat uxor separari a viro, et e converso.

Nunc de conditione videamus, an valeat conjugium dividere. Ad quod dicimus, quia non negatur ingenua posse nubere servo; sed si nescitur esse servilis conditionis, libere potest dimitti, cum servitus ejus fuerit deprehensa, secundum illud (1): *« Si quis ingenuus homo ancillam alterius uxorem acceperit, et aestimat quod ingenua sit, si ipsa femina fuerit postea in servitute detecta (2), si eam a servitute redimere potest, faciat, si non potest, si voluerit, ancillam accipiat. Si vere ancillam eam scierit, et collaudaverit, postea ut legitimam habeat. »* Item ex eodem (5): *« Si femina ingenua acceperit servum, sciens quod servus esset, habeat eum; quia omnes unum patrem habemus in caelis; una lex erit viro et feminae. »* Cum dicitur, *Sciens illum servum, datur intelligi quod si nescierit illum servum esse, non cogitur manere cum ipso.* Si enim conditionis dolum patitur, non cogitur adhaerere ei cuius fraude decepta est. Si autem vir scierit conditionem mulieris, vel e converso, non valeat eam dimittere. Unde Zacharias Papa (4): *« Si quis liber ancillam in matrimonio acceperit, non habet licentiam dimittendi eam, si consensu amborum conjuncti sunt, nisi ob fornicationem. »* De illis agit quibus alterutrius conditio nota est, quando conjunguntur.

De copula servi et ancillae diversorum dominorum.

Queritur etiam, si servus unius ancillam alterius acceperit, an sit inter eos conjugium. De hoc etiam statutum est (in Concilio Cablonensi 2, cap. 50): *« Dictum est nobis, quod quidam (5) legitima servorum matrimonia potestativa quadam praesumptione dirimant, non attendentes illud (6) (Math. 19, 6): Quos Deus conjunxit, homo non separet. Unde nobis visum est ut conjugia servorum non dirimantur, etiam si diversos dominos habeant; sed in uno conjugio permanentes dominis servant suis. »* Et hoc in illis observandum est ubi legalis conjunctio fuit, et

(1) Refertur in Decretis causa 29, quaest. 2, cap. *Si quis ingenuus* (Ex edit. P. Nicolai).

(2) *Al.* in servitute dejecta.

(3) Nunc ex cap. *Si feminae* (Ex edit. P. Nicolai).

(4) Ex quo etiam in Decretis refertur ubi supra cap. *Si quis liber* (Ex edit. P. Nicolai).

(5) *Al.* quaedam.

(6) Nicolai addit evangelicum.

do aliquis peragit poenitentiam solemnem. Non tamen propter crimina interimitur matrimonium contractum. Sed tamen sunt quaedam crimina quae dirimunt matrimonium contractum. Unum est; quando aliquis cum aliqua conjugata concubuit, et ex hoc machinatur in mortem viri cum effectu; tunc enim ad invicem contrahere non debent; et si contraxerint, separantur. Secundum est, quando praestat fidem adulterae quod ducet eam uxorem. Sed hoc intelligendum est quando tam adulter quam adultera sciebat impedimentum; alias matrimonium non dirimeretur postquam contractum esset. Tertium est, quando contrahit eum ea de facto; primum enim matrimonium facit quod non stat secundum; unde si primum non fuisset verum matrimonium, secundum stare. Sciendum etiam, quod in casu secundo et tertio, scilicet fide data de matrimonio contrahendo, etiam matrimonio contracto per verba de praesenti de facto, nisi fuerit ibi pollutio carnalis, non propter hoc dirimitur matrimonium sequens post mortem viri de novo contractum.

per voluntatem dominorum. Attende finem hujus capituli, ubi videtur innui, praeter voluntatem dominorum inter servum et ancillam non posse contrahi conjugium, vel si contrahitur, non esse ratum. Quibusdam tamen videtur inter eos posse fieri conjugium dominis ignoratibus.

De viro qui se facit servum, ut dividatur ab uxore.

Illud etiam notandum, quod si mulier virum liberum acceperit, et ille, ut causam praestet dissidi, se alienigenum fecerit; nec ille uxorem dimittere, nec illa ob vinculum conjugii in servitute redigi poterit. Unde illud (Concilio Triburienis, et in Decret. ubi sup., cap. *« Perlatum est »*): *« Perlatum est ad sanctam Synodum, quod quidam ingenuus ingenuam acceperit uxorem, et post filiorum procreationem occasione divortii, ejusdam servum se fecerit; utrum et mulierem necessario tenere debeat; et si tenuerit, an illa etiam servituti subijci debeat, quaesitum est. Judicatum est uxorem minime debere dimittere; non tamen ob Christi legem mulierem in servitute redigi, dum ille non ex consensu conjugis se servum fecerit, quem liberum ipsa maritum acceperat. »*

De aetate contrahentium.

Hoc etiam sciendum est, quod pueri ante quatuordecim annos, et puellae ante duodecim annos, secundum leges matrimonium inire nequeunt. Quod si ante praedicta tempora copulam inierint, separari possunt, quamvis voluntate et assensu parentum juncti fuerint. Qui vero in pueritia copulati, post annos pubertatis notant se relinquere, sed in conjunctione permanere, jam ex hoc efficiuntur conjuges, et deinceps nequeunt separari (1). Item. Sponsalia ante septennium contrahi non possunt; solo enim consensu contrahuntur, qui intervenire non potest, nisi ab alterutra parte intelligatur quod inter eos agitur. Duo illa execeuti sumus cum aliorum quorundam adjunctione, quibus conjugium solvi potest, nec tamen solvi semper necesse est. Nunc de aliis quae personas illegitimas penitus faciunt, addendum est, et primum de ordine.

(1) Nicolai. Unde dicitur in Decretis causa 50, quaest. 2, cap. *Ubi non est consensus* (ex Nicolai Papa), quod qui pueris dant puellas in concubulis, et e converso, nihil faciunt, nisi uterque puerorum, postquam venerit ad annos discretionis, consentiant etiam patri et matri hoc voluerint et fecerint. Item sponsalia etc.

Divisio textus.

Postquam determinavit Magister de impotentia coeundi, per quam impeditur actus matrimonii, ne de facto omnino fieri possit, hic determinat de impedimento conditionis servilis, per quam impeditur actus matrimonii ne libere fiat; et dividitur in partes duas: in prima determinat de conditione servili; in secunda epilogat, continuans praecedentia ad sequentia, ibi: *Duo illa executi sumus etc.* Prima in duas: in prima determinat de impedimento conditionis servilis; in secunda de impedimento ex defectu aetatis, quia talis non differt a servo, quamdiu sub tutoribus est, Gal. 4, ibi: *Hic etiam sciendum, quod pueri ante quatuordecim annos, et puellae ante duodecim annos secundum leges matrimonium inire nequeunt.* Prima in duas: in prima determinat de servitute quae praecedat matrimonio; in secunda de servitute quae matrimonio superinducitur, ibi: *Illud etiam notandum est etc.* Prima in duas: in prima determinat de servitute matrimonium praecedente quae est ex altera tantum parte contrahentium; in secunda de illa quae est ex utraque parte, ibi: *Quaeritur etiam, si servus unius ancillam alterius acceperit, an sit inter eos conjugium.*

QUAESTIO I.

Hic quaeruntur quinque: 1.º utrum conditio servitutis matrimonium impediatur; 2.º utrum possit servus sine consensu domini matrimonium contrahere; 3.º de servitute quae supervenit matrimonio 4.º utrum proles sequatur matrem; 5.º de defectu aetatis, utrum impediatur matrimonium.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum conditio servitutis impediatur matrimonium.

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod conditio servitutis non impediatur matrimonium. Nihil enim impedit matrimonium nisi quod habet aliquam contrarietatem ad ipsum. Sed servitus non habet aliquam contrarietatem ad matrimonium; alias inter servos non possent esse conjugia. Ergo servitus non impedit matrimonium.

2. Praeterea, illud quod est contra naturam, non potest impedire illud quod est secundum naturam. Sed servitus est contra naturam; quia, sicut dicit Gregorius (lib. 21 Moral., cap. 10), contra naturam est hominem homini velle dominari; quod etiam patet ex hoc quod homini dictum est, Gen. 1, 26: *Ut praesit piscibus maris etc.*, non autem ut praesit homini. Ergo non potest impedire matrimonium, quod est naturale.

3. Praeterea, si impeditur matrimonium, aut hoc est de jure naturali, aut de jure positivo. Non de jure naturali, quia secundum jus naturale omnes homines sunt aequales, ut Gregorius, ubi sup.; et in principio Digestorum dicitur, quod servitus non est de jure naturali; positivum etiam jus descendit a naturali, ut Tullius dicit. Ergo secundum nullum jus servitus matrimonium impedire potest.

4. Praeterea, illud quod impedit matrimonium, aequaliter impedit sive sciatur sive ignoretur, ut patet de consanguinitate. Sed servitus unius cognita ab altero non impedit matrimonium. Ergo servitus,

quantum in se est, non habet quod impediatur matrimonium; et ita non deberet poni per se matrimonium impedimentum ab aliis distinctum.

5. Praeterea, sicut convenit esse errorem circa servitutem, ut putetur liber qui est servus; ita potest esse error de libertate, ut putetur servus qui est liber. Sed libertas non ponitur matrimonium impedimentum. Ergo nec servitus deberet poni.

6. Praeterea, magis facit gravem societatem matrimonii et plus impedit bonum proles morbus leprae quam servitus. Sed lepra non ponitur impedimentum matrimonii. Ergo nec servitus debet poni.

Sed contra est quod Decretalis (cap. *Proposuit*, et cap. *Ad nostram*), dicit de conjugio servorum, quod error conditionis impedit contrahendum matrimonium, et dirimit contractum.

Praeterea, matrimonium est de bonis per se expectandis (1), in quantum habet honestatem. Sed servitus est de per se fugiendis. Ergo matrimonium et servitus sunt contrariae; et sic servitus matrimonium impedit.

Solutio. Respondeo dicendum, quod in matrimonio contractu obligatur unus conjugum alteri ad debitum reddendum; et ideo si ille qui se obligat, est impotens ad solvendum, ignorantia hujus impotentiae in eo cui fit obligatio, tollit contractum. Sicut autem per impotentiam coeundi efficitur aliquis impotens ad solvendum debitum, ut omnino non possit solvere; ita per servitutem, ut libere reddere debitum non possit; et ideo sicut impotentia coeundi ignorata impedit matrimonium, non autem si sciatur; ita conditio servitutis ignorata matrimonium impedit, non autem servitus scita.

Ad primum ergo dicendum, quod servitus contrariatur matrimonio quantum ad actum, ad quem quis per matrimonium alteri obligatur, quem non potest libere exequi; et quantum ad bonum proles, quae pejoris conditionis efficitur ex servitute parentis. Sed quia quilibet potest in eo quod sibi debetur, sponte detrimentum aliquod subire; ideo si alter conjugum scit alterius servitutem, nihilominus matrimonium tenet. Similiter etiam quia in matrimonio est aequalis obligatio ex utraque parte ad debitum reddendum, non potest aliquis requirere majorem obligationem ex parte alterius quam ipse possit facere; et propter hoc servus etiam si contrahit cum ancilla quam credit liberam, non propter hoc impedit matrimonium. Et sic patet quod servitus non impedit matrimonium nisi quando ignorata est ab alio conjugate, etsi ille sit liberae conditionis; et ideo nihil prohibet inter servos esse conjugia, vel etiam inter liberum et ancillam.

Ad secundum dicendum, quod nihil prohibet esse aliquid contra naturam quantum ad primam intentionem ipsius, quod non est contra naturam quantum ad secundam ejus intentionem; sicut omnis corruptio et defectus et senium est contra naturam, ut dicitur in 2 Caeli et Mundi (text. com. 18), quia natura intendit esse et perfectionem; non tamen est contra secundam intentionem naturae, quia ex quo natura non potest conservare esse in uno, conservat in altero, quod generatur corruptione alterius; et quando natura non potest perducere ad majorem perfectionem, inducit ad minorem; sicut quando non potest facere masculum, facit feminam, quae est mas occasionatus, ut dicitur in

(1) *Al.* expectandis.

16 de Animalibus (vel 2 de Gener. Animal., cap. 5). Similiter etiam dico, quod servitus est contra primam intentionem naturae, sed non contra secundam; quia naturalis ratio ad hoc inclinatur, et hoc appetit natura ut quilibet sit bonus; sed ex quo aliquis peccat, natura etiam inclinatur ut ex peccato poenam reportet; est et servitus in poenam peccati introducta est. Nec est inconveniens aliquid naturale per hoc quod est contra naturam hoc modo impedi; sic enim matrimonium impeditur per impotentiam coeundi, quae est contra naturam modo praedicto.

Ad tertium dicendum, quod jus naturale dicitur quod poena sit pro culpa infligenda, et quod nullus sine culpa puniri debeat; sed determinare poenam secundum conditionem personae et culpae, est juris positivi; et ideo servitus, quae est quaedam poena determinata, est de jure positivo, et a naturali proficiscitur, sicut determinatum ab indeterminate; et eodem jure positivo determinante est factum quod servitus ignorata matrimonium impedit, ne aliquis sine culpa puniatur; est enim quaedam poena uxoris quod habeat virum servum, et e converso.

Ad quartum dicendum, quod aliqua impedimenta sunt quae faciunt matrimonium illicitum. Et quia voluntas nostra non facit aliquid esse illicitum vel licitum, sed lex cui voluntas subdi debet; ideo ignorantia talis impedimenti quae voluntarium tollit, vel scientia, nihil facit ad hoc quod matrimonium teneat; et tale impedimentum est affinitas, vel votum, et cetera hujusmodi. Quaedam autem impedimenta sunt quae faciunt matrimonium inefficax ad solutionem debiti; et quia in voluntate nostra consistit debitum nobis relaxare, ideo talia impedimenta, si sint cognita, matrimonium non tollunt, sed solum quando ignorantia voluntarium excludit; et tale impedimentum est servitus, et impotentia coeundi. Et quia etiam de se habent aliquam rationem impedimenti, ideo ponuntur specialia impedimenta praeter errorem. Non autem personae variatio ponitur speciale impedimentum praeter errorem: quia persona altera subintroduca non habet rationem impedimenti, nisi ex intentione contrahentis.

Ad quintum dicendum, quod libertas non impedit matrimonium actum; unde libertas ignorata non impedit matrimonium.

Ad sextum dicendum, quod lepra non impedit matrimonium quantum ad primum actum suum, eo quod leprosi debitum reddere possunt libere, quamvis aliqua gravamina matrimonio inferant quantum ad secundum effectum; et ideo non impedit matrimonium sicut servitus.

ARTICULUS II.

Utrum servus matrimonium contrahere possit sine consensu domini.

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod servus matrimonium contrahere non possit sine consensu domini. Nullus enim potest dare alicui quod est alterius, sine consensu ipsius. Sed servus est res domini. Ergo non potest contrahendo matrimonium dare potestatem corporis sui uxori sine consensu domini.

2. Praeterea, servus tenetur domino suo obe-

dire. Sed dominus potest ei praecipere quod in matrimonium non consentiat. Ergo sine consensu ejus matrimonium non potest contrahere.

3. Praeterea, post contractum matrimonium servus tenetur reddere debitum uxori praeepto juris divini. Sed eo tempore quo uxor debitum petit, potest dominus aliquid servitium servo imponere, quod facere non poterit, si carnali copulae vacare velit. Ergo si sine consensu domini posset servus contrahere matrimonium, privaretur dominus servitio sibi debito sine culpa; quod esse non debet.

4. Praeterea, dominus potest vendere servum in extraneas regiones, quo uxor sua non poterit eum sequi vel propter infirmitatem corporis, vel propter periculum fidei imminens; puta si vendatur infidelibus, vel etiam domino uxoris non permittente, si sit ancilla; et sic matrimonium dissolvitur; quod est inconveniens. Ergo non potest servus sine consensu domini matrimonium contrahere.

5. Praeterea, favorabilior est obligatio qua homo se divinis obsequiis mancipat, quam illa qua homo se uxori subicit. Sed servus sine consensu domini non potest religionem intrare, vel ad clericatum promoveri. Ergo multo minus potest sine ejus consensu matrimonio jungi.

Sed contra, Gal. 5, 28: *In Christo Jesu non est servus neque liber.* Ergo ad matrimonium contrahendum in fide Christi Jesu eadem est libertas liberis et servis.

Praeterea, servitus est de jure positivo. Sed matrimonium de jure divino et naturali. Cum ergo jus positivum non praedicitur juri naturali aut divino, videtur quod servus absque domini consensu matrimonium contrahere possit.

Solutio. Respondeo dicendum, quod cum jus (1) positivum, ut dictum est, progrediat a jure naturali; ideo servitus, quae est de jure positivo, non potest praedecidere his quae sunt de lege naturali. Sicut autem appetitus naturae est ad conservationem individui, ita est ad conservationem speciei per generationem. Unde sicut servus non subditur domino quin libere possit comedere et dormire, et alia hujusmodi facere quae ad necessitatem corporis pertinent, sine quibus natura conservari non potest; ita non subditur ei quantum ad hoc quod non possit libere matrimonium contrahere, etiam dominus nesciente aut contradicente.

Ad primum ergo dicendum, quod servus est res domini quantum ad ea quae naturalibus superadduntur; sed quantum ad naturalia omnes sunt pares; unde in his quae ad actus naturales pertinent, servus potest alteri, invito domino, sui corporis potestatem per matrimonium praebere.

Ad secundum dicendum, quod servus domino suo tenetur obedire in his quae dominus potest licite praecipere. Sicut autem licite non potest praecipere dominus servo quod non comedat aut dormiat; ita etiam nec quod a matrimonio contrahendo absteat. Insuper enim ad legislatorem qualiter quilibet re sua utatur; et ideo si dominus praecipiat servo quod non contrahat matrimonium, servus non tenetur ei obedire.

Ad tertium dicendum, quod si servus volente domino matrimonium contraxit, tunc debet praetermittere servitium domini imperantis, et reddere debitum uxori: quia per hoc quod dominus con-

(1) *Al.* quamvis jus.

cessit ut matrimonium servus contraheret, intelligitur ei concessisse omnia quae matrimonium requirit: si autem matrimonium ignorante vel contradicente domino est contractum, non tenetur reddere debitum, sed potius domino obedire, si utrumque simul esse non possit. Sed tamen in his multa particularia considerari debent, sicut etiam in omnibus humanis actibus; scilicet periculum castitatis imminens uxori, et impedimentum quod ex redditione debiti servitio imperato generat, et aliis huiusmodi: quibus omnibus rite pensatis iudicari poterit cui magis servus obedire teneatur, domino, vel uxori.

Ad quartum dicendum, quod in tali casu dicitur, quod dominus cogendus est ne servum vendat taliter quod faciat onera matrimonii graviora, praecipue cum non desit facultas ubique servum suum vendendi iusto pretio.

Ad quintum dicendum, quod per religionem et ordinis susceptionem aliquis obligatur divinis obsequiis quantum ad totum tempus; sed vir tenetur uxori debitum reddere non semper, sed congruis temporibus; et ideo non est simile. Et praeterea, ille qui intrat religionem, et suscipit ordinem, obligat se ad opera quae sunt naturalibus superaddita, in quibus dominus potestatem ejus habet; et non in naturalibus, ad quae obligat se per matrimonium; unde posset continentiam vivere sine consensu domini.

ARTICULUS III.

Utrum servitus matrimonio possit supervenire.

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod servitus matrimonio non possit supervenire, ut vir se alteri vendat in servum. Quia quod in fraudem et praedictum alterius factum est, ratum esse non debet. Sed qui se in servum vendit, facit hoc quandoque in fraudem matrimonii, et ad detrimentum uxoris. Ergo non debet valere talis venditio ad servitutum inducendam.

2. Praeterea, duo favorabilia praedictant uni non favorabili. Sed matrimonium et libertas sunt favorabilia, et repugnant servituti, quae non est favorabilis in jure. Ergo servitus talis debet penitus annullari.

3. Praeterea, in matrimonio vir et uxor ad paria iudicantur, ut supra, dist. 51, dictum est. Sed uxor non potest se in ancillam dare nolente marito. Ergo nec vir nolente uxore.

4. Praeterea, illud quod impedit rei generationem in naturalibus, destruit etiam rem generatam. Sed servitus viri nesciente uxore impedit matrimonii contractum antequam fiat. Ergo si posset matrimonio supervenire, destrueret matrimonium; quod est inconveniens.

Sed contra, quilibet potest dare alteri quod suum est. Sed vir est sui juris, cum sit liber. Ergo potest jus suum dare alteri.

Praeterea, servus potest nolente domino uxorem ducere, ut dictum est. Ergo eadem ratione vir potest domino se subdere, nolente uxore.

Solutio. Respondeo dicendum, quod vir subditur uxori solum in his quae ad actum naturae pertinent, in quibus sunt aequales, ad quae servitutis subjectio se non extendit; et ideo vir nolente uxore potest se alteri in servum dare: non tamen

ex hoc matrimonium dissolvitur, quia nullum impedimentum matrimonio supervenire potest dissolvere ipsum, ut praedictum est, dist. 54, qu. 1, art. 1, ad 6.

Ad primum ergo dicendum, quod fraus bene potest nocere ei qui fraudem facit, sed non potest alteri praedictum generare; et ideo si vir in fraudem uxoris alteri det se in servum, ipse damnus reportat, inestimabile libertatis bonum amittens; sed uxori nullum potest ex hoc praedictum generari, quin teneatur reddere debitum petenti, et ad omnia quae matrimonium requirit: non enim potest ab his retrahi domini sui praecepto.

Ad secundum dicendum, quod quantum ad hoc quod servitus matrimonio repugnat, matrimonium servituti praedictat: quia tunc servus tenetur uxori reddere debitum, etiam nolente domino.

Ad tertium dicendum, quod quamvis in actu matrimoniali et his quae ad naturam spectant, ad paria vir et uxor iudicentur, ad quae conditio servitutis non se extendit; tamen quantum ad dispensationem domus, et ad alia huiusmodi superaddita, vir est caput mulieris, et debet corrigere, non autem e converso; et ideo uxor non potest se dare in ancillam nolente viro.

Ad quartum dicendum, quod ratio illa procedit de rebus corruptibilibus, in quibus etiam multa impediunt generationem, quae non sufficiunt ad destruendum rem generatam. Sed in rebus perpetuis potest impedimentum praestari, ne res talis esse incipiat, non autem ut esse desinat, sicut patet de anima rationali; et similiter etiam est de matrimonio, quod est perpetuum vinculum praesentis vita manente.

ARTICULUS IV.

Utrum filii debeant sequi conditionem patris.

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod filii debeant sequi conditionem patris. Quia denominatio fit a digniori. Sed pater in generatione est dignior quam mater. Ergo etc.

2. Praeterea, esse rei magis dependet a forma quam a materia. Sed in generatione pater dat formam, mater materiam, ut dicitur in 16 de Animalibus. (vel lib. 2 de Gener. Animal. cap. 6). Ergo magis debet sequi proles patrem quam matrem.

3. Praeterea, illud praecipue debet aliquid sequi cui magis similatur. Sed filius plus similatur patri quam matri, sicut et filia plus matri. Ergo ad minus filius deberet sequi patrem, et filia matrem.

4. Praeterea, in sacra Scriptura non computatur genealogia per mulieres, sed per viros. Ergo proles magis sequitur patrem quam matrem.

Sed contra, si quis seminat in terra aliena, fructus sunt ejus cujus est terra. Sed venter mulieris respectu seminis viri est sicut terra respectu seminis. Ergo etc.

Praeterea, in aliis animalibus hoc videmus, quae ex diversis speciebus nascuntur, quod partus magis sequitur matrem quam patrem; unde muli qui nascuntur ex equa et asino, magis similantur equis quam illi qui nascuntur ex asina et equo. Ergo similiter debet esse in hominibus.

Solutio. Respondeo dicendum, quod secundum

leges civiles partus sequitur ventrem; et hoc rationabiliter; quia proles habet a patre complementum formale, sed a matre substantiam corporis. Servitus autem corporalis conditio est, cum servus sit quasi instrumentum domini in operando; et ideo proles in libertate et servitute sequitur matrem; sed in his quae pertinent ad dignitatem, quae est forma rei, sequitur patrem, sicut in honoribus et principis et hereditate et aliis; et huic etiam concordant canones et lex Moysi, ut patet Exod. 21. In quibusdam tamen terris quae jure civili non reguntur, partus sequitur deteriorem conditionem; ut si pater sit servus, quamvis mater sit libera, erunt filii servi; non tamen si post praetatum matrimonium pater se in servum dedit nolente uxore, et similiter si sit e converso. Si autem uterque sit servilis conditionis, et pertineat ad diversos dominos; tunc dividunt filios, si plures sunt; vel si unus tantum, unus alteri recompensabit de pretio, et accipiet prolem natam in sui servitium. Tamen non est credibile, quod talis consuetudo possit esse ita rationabilis sicut illud quod multorum sapientum diuturno studio determinatum est. Hoc etiam in naturalibus invenitur quod receptum est in recipiente per modum recipientis, et non per modum dantis; et ideo rationabile est quod semen receptum in muliere ad conditionem ipsius trahatur.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis pater sit dignus principium, tamen mater dat substantiam corporalem, ex parte cujus attenditur conditio servitutis.

Ad secundum dicendum, quod in his quae ad rationem speciei pertinent, magis similatur filius patri quam matri; sed in materialibus conditionibus magis debet similari patri quam matri; quia res habet a forma esse specificam, sed conditiones materiales a materia.

Ad tertium dicendum, quod filius assimilatur patri ratione formae quam habet in sui complemento, sicut et pater; et ideo ratio non est ad propositum.

Ad quartum dicendum, quod quia honor filii magis est ex patre quam ex matre; ideo in genealogiis in Scripturis, et secundum communem consuetudinem magis nominantur filii a patre quam a matre; tamen in his quae ad servitutum spectant, magis matrem sequuntur.

ARTICULUS V.

Utrum defectus aetatis impediat matrimonium.

Ad quintum sic proceditur. 1. Videtur quod defectus aetatis non impediat matrimonium. Secundum enim leges pueri accipiunt tutorem usque ad viginiquinque annos. Ergo videtur quod usque ad tempus istud non sit confirmata ratio ad consensum; et ita videtur quod illud debeat esse tempus statutum ad matrimonia ineunda. Sed ante tempus illud matrimonium potest contrahi. Ergo defectus aetatis non impediat matrimonium.

2. Praeterea, sicut vinculum religionis est perpetuum, ita vinculum matrimonii. Sed ante decimum octavam annum non possunt facere professionem, secundum novam (1) institutionem (2). Ergo nec

(1) Nicolai: constitutionem.

(2) Sic etiam Albertus in eadem dist.; et sic supponere videtur infra posita responsio: quamvis nova constitutio ad S. Th. Opera omnia. V. 7.

matrimonium contrahere si defectus aetatis matrimonium impediret.

3. Praeterea, sicut consensus ad matrimonium requiritur ex parte viri, ita ex parte mulieris. Sed mulier ante quartum decimum annum potest contrahere matrimonium. Ergo et vir.

4. Praeterea, impotentia coeundi nisi sit perpetua et ignorata, non impedit matrimonium. Sed defectus aetatis non est perpetuus nec ignoratus. Ergo non impedit matrimonium.

5. Praeterea, non continetur in aliquo praedictorum impedimentorum (1); et ita non videtur matrimonii esse impedimentum.

Sed contra est quod Decretalis (2) (de despons. Impub., cap. Attestationes, et cap. Ex litteris) dicit, quod puer qui non potest reddere debitum, non est aptus matrimonio. Sed ante decimum quartum annum ut in pluribus non potest reddere debitum, ut patet in 9 de Animalibus (vel 7 de liistor. Animal., cap. 1). Ergo etc.

Praeterea, omnium natura constantium positus est terminus magnitudinis et augmenti (3); et ita videtur, cum matrimonium sit naturale, quod debeat habere determinatum tempus, per cuius defectum impeditur.

Solutio. Respondeo dicendum, quod matrimonium, cum fiat per modum contractus ejusdem, ordinationi legis positivae subiectae, sicut et alii contractus; unde secundum jure determinatum est quod ante illud tempus discretionis quo uterque possit de matrimonio sufficienter deliberare, et debitum sibi invicem reddere, matrimonia non contrahantur; et si non ita facta fuerint, dirimuntur. Hoc autem tempus ut in pluribus est in masculis in quatuordecimo anno, in femina autem in duodecimo anno, cujus ratio supra, dist. 27, quaest. 2, art. 5, in corp., dicta est. Quia tamen praeterea juris positivi sequuntur id quod est in pluribus; si aliquis ad perfectionem debitam ante tempus praedictum perveniat, ita quod vigor naturae et rationis, defectum aetatis supplet, matrimonium non dissolvitur; et ideo, si contrahentes ante annos pubertatis carnaliter ante tempus praedictum fuerint copulati, nihilominus matrimonium stat indissolubile.

Ad primum ergo dicendum, quod in illis ad quae natura inelinat, non exigitur tantus vigor rationis ad deliberandum, sicut in aliis; et ideo ante potest in matrimonium sufficienter deliberans consentire quam possit in contractibus aliis res suas sine tutore pertractare.

Et similiter etiam dicendum est ad secundum: quia votum religionis est eorum quae sunt supra inclinationem naturae, quae majorem difficultatem habent quam matrimonium.

Ad tertium dicendum, quod mulier citius ad tempus pubertatis pervenit quam vir, ut dicitur

quam illud, Innocentii IV, vel Alexandri IV. . . . quatuordecimum annum notat, ut et in Supplemento notatum est quaest. 38, art. ult. Perperam prius indicabatur ad marginem cap. Quia in Insulis extra. de Regularibus, ubi pueri ante 18 annum recipi prohibentur: quia nec esse potest nova constitutio, quae ibid. ex Gregorio praenotatur lib. 1, epist. 48, nec nisi pro Monachis insularibus lata dicitur, quia eorum congregatio durior est. (Ex edit. P. Nicolai).

(1) Addit Nicolai: hoc defectus.

(2) De frigidis et maleficiis cap. Quod sedem. (Ex edit. P. Nicolai).

(3) Lib. 2 de Anima, text. 41. (Ex edit. P. Nicolai).

in 9 de Animalibus (vel lib. 7 de hist. Animal., cap. 5), et supra, dist. 27, quaest. 2, art. 2, ad 5, dictum est; et ideo non est simile de utroque.

Ad quartum dicendum, quod ex parte ista non solum est impedimentum propter impotentiam coeundi, sed propter defectum rationis, quae adhuc non sufficit ad consensum illum rite faciendum qui perpetuo durare debet.

Ad quintum dicendum, quod sicut impedimentum quod est ex furia, reducitur ad impedimentum erroris; ita et impedimentum quod est ex defectu aetatis: quia homo non habet usum plenum liberi arbitrii.

DISTINCTIO XXXVII.

In quo ordine nequeat fieri conjugium.

Sunt igitur quidam ordines in quibus nullatenus potest contrahi conjugium; et si intercesserit copula, fit divorcium; ut sacerdotium, diaconatus, et subdiaconatus. In aliis vero (4) permittitur sortiri conjugium, nisi religionis habitum sumpserint, vel continentiae votum fecerint. Unde Leo Papa (2): « Clericos, lectores, ostiarios, exorcistas, acolythos, si extra votum et habitum inventiantur, et continentiam profiteri nolunt; uxorem vel cere virginem Ecclesia Romana permittit, non viduam, vel repudiatam; quia deinceps nec ad subdiaconatum provehi poterunt, nec laicam uxorem sortitus nisi virginem, vel bigamus ad clericatum 5. » Item ex Carthaginensi Concilio (3, cap. 51): « Placuit Episcopos, presbyteros, diaconos, subdiaconos etiam, ab uxoriibus abstinere; quod si non fecerint, etiam ab ecclesiastico removeantur officio. Ceteros vero clericos ad hoc non cogit. » Item Leo Papa (1, epist. 92 ad Rusticum, cap. 5): « Lex continentiae eadem est ministris altaris quae Episcopis et presbyteris; qui cum essent laici vel lectores, licite uxores ducere poterunt; sed cum ad praedictos pervenerunt gradus, coepit eis non licere quod licuit. » Item in 6 Synodo (cap. 6): « Si quis eorum qui ad clerum accedunt, voluerit nuptiali lege inhiari copulari, hoc ante ordinem subdiaconatus faciat. » Item Calisto Papa (4): « Presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, monachis concubinas habere, seu matrimonium con-

(1) Nicolai: alii vero.

(2) Scilicet Leo nonus contra Nicetam, ex quo refertur in Decretis dist. 52, cap. *Serialim*, vel ex Humberto Coenomanensi ejus Legato ad Nicetam respondente (*Ex edit. P. Nicolai*).

(3) Adit Nicolai: potest ascendere.

(4) Refertur in Decr. dist. 27, cap. *Presbyteris*, et Calisti secundi nomine praenotatur; sed aliunde sumptum appendix notat (*Ex edit. P. Nicolai*).

Divisio textus.

Postquam determinavit Magister de impedimentis quae faciunt personas medias inter penitus legitimas et penitus illegitimas, hic determinat de impedimentis quae faciunt personas penitus illegitimas; et dividit in partes duas: in prima determinat de impedimentis quae faciunt personas illegitimas respectu cujuslibet personae; in secunda de impedimentis quae faciunt personas illegitimas respectu aliquarum personarum, et non respectu omnium; 59 dist., ibi: *Post haec de dispari cultu*

Expositio textus.

Quod si ipsa fuerit in servitute detenta; si eam a servitute redimere potest, faciat; si non potest, si voluerit, aliam accipiat. Sciendum, quod si antequam sit detecta servitus uxoris, de qua dubitatur, petat debitum; si levi suspicione moveatur vir (1), debet reddere debitum: nec ex hoc ei aliquid praedictum generatur. Si autem ex causa probabili dubitet, vel vehementer praesumat, aut certe cognoscat; non debet ei debitum reddere, Ecclesia praecipiente: quia vel sibi praedictum faceret, si eam uxorio affectu cognosceret; aut alias fornicaretur.

¶ Al. deest vir.

« trahere, penitus interdicimus; contracta quoque matrimonio nisi ab hujusmodi personis disjungat, et personas ad poenitentiam debere redigi, iuxta sanctorum canonum distributionem judicamus. » Item Gregorius (1): « Nullum facere subdiaconum Episcopi praesumant, nisi qui se caste victurum promiserit; quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi ejus castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata. »

De interdictis suarum conjugum.

Hic adiciendum est de occisibus suarum conjugum; de quibus Nicolaus Papa scribit Rodolpho Bituricensi Archiepiscopo (ut refertur causa 53, quaest. 2): « Interfectores suarum conjugum sine iudicio (cum non adis adulterarum (2), vel aliquid hujusmodi) quid aliud habendi sunt quam homicidae? Ac per hoc ad poenitentiam redigendi; quibus penitus denegatur conjugium. » Hic videtur Nicolaus permittit uxorem pro adulterio aut alio hujusmodi uxores suas interficere. Sed ecclesiastica disciplina spirituali gladio, non materiali, criminosos ferri jubet. Unde Item Nicolaus (3): « Inter haec vestra sanctitas addere studuit, si cujus uxor adulterium perpetraverit, utrum marito ejus secundum mundanam legem interficere eam liceat. Sed sancta Dei Ecclesia, quae nunquam mundanis restringit legibus, gladium non habet nisi spirituale. » Item Pius Papa ibid.: « Quicumque propriam uxorem absque lege et sine causa interfecerit, aliamque duxerit, armis depositis duplicem agat poenitentiam; et si contumax extiterit, anathematizetur usquequo censentur. »

(1) Refertur ibid. cap. *Nullum* (*Ex edit. P. Nicolai*).

(2) Al. adulteram.

(3) Albino Archiepiscopo scribens, ubi supra (*Ex edit. P. Nicolai*).

videndum est. Prima in duas: in prima determinat de impedimento ordinis; in secunda de impedimento voti, 58 dist., ibi: *Nunc de voto inspiciamus*. Prima in duas: in prima ostendit quomodo matrimonium per ordines impeditur; in secunda quomodo impeditur per uxoricidii crimen, ibi: *Hic adiciendum est etc.*

QUAESTIO I.

Hic est duplex quaestio. Prima de impedimento ordinis. Secunda de uxoricidio.

Circa primum quaeruntur duo: 1.º utrum ordo praecedens impediatur matrimonio; 2.º utrum matrimonium praecedens ordinem sequi patiatur.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum ordo impediatur matrimonio.

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod ordo non impediatur matrimonio. Quia nihil impeditur nisi a suo contrario. Sed ordo non est contrarius matrimonio, cum utrumque sit sacramentum. Ergo non impedit ipsum.

2. Praeterea, idem ordo est apud nos et apud Ecclesiam orientalem. Sed apud Ecclesiam orientalem non impedit matrimonium. Ergo nec apud occidentalem.

3. Praeterea, matrimonium significat conjunctionem Christi et Ecclesiae. Sed hoc praecipue congruit significari in his qui sunt ministri Christi, scilicet ordinatis. Ergo ordo matrimonium non impedit.

4. Praeterea, omnes ordines ad aliquid spirituale ordinantur. Sed ordo non potest impedire matrimonium nisi ratione spiritualitatis. Ergo si ordo impedit matrimonium, quilibet ordo impedit; quod falsum est.

5. Praeterea, omnes ordinati possunt ecclesiastica beneficia habere, et privilegio clericali gaudere, et aequaliter. Si ergo propter hoc ordo matrimonium impedit, quia uxorati non possunt habere beneficium ecclesiasticum, nec gaudere privilegio clericali, ut Juristae dicunt; tunc quilibet ordo impedire deberet; quod falsum est, ut patet per Decretalem Alexandri (III de cler. Conjug., cap. *Si quis*, cap. *Quod a te*, et aliis); et sic nullus ordo, ut videtur, matrimonium impedit.

Sed contra est quod Decretalis dicit ibid.: *Si in subdiaconatu et aliis superioribus ordinibus uxores accipisse noscuntur, eos uxores dimittere compelluntur*; quod non esset, si esset verum matrimonium.

Praeterea, nullus vovens continentiam potest matrimonium contrahere. Sed quidam ordines sunt qui habent votum continentiae annexum, ut ex littera patet. Ergo talis ordo matrimonium impedit.

Solutio. Respondeo dicendum, quod ordo sacer de sui ratione habet ex quadam congruentia quod matrimonium impedire debeat; quia in sacerdotibus constituti sacra vasa et sacramenta tractant; et ideo deens est ut munditiam corporalem per continentiam servent. Sed quod impediatur matrimonium, ex constitutione Ecclesiae habet; tamen aliter apud Latinos quam apud Graecos; quia apud Graecos impedit matrimonium contrahendum solum ex vi ordinis; sed apud Latinos impedit ex vi ordinis, et ulterius ex voto continentiae, quod est ordinibus sacerdotum annexum; quod etiam si quis verbo tenus non emittat, ex hoc ipso quod ordinem suscipit, secundum ritum occidentalis Ecclesiae intelligitur emisisse; et ideo apud Graecos et alios orientales sacer ordo impedit matrimonium contrahendum, non tamen matrimonium prius contracti usum; possunt enim matrimonio prius contracto uti, quamvis non possint matrimonium de novo contrahere. Sed apud occidentalem Ecclesiam impeditur matrimonium, et matrimonium usum; nisi forte ignorante aut contradicente uxore vir ordinem sa-

crum susceperit; quia ex hoc non potest ei aliquod praedictum generari. Quod autem ordines sacerdotum distinguantur a non sacerdotibus et in primitiva Ecclesia, supra, dist. 24, qu. 2, art. 1, quaestione 5, dictum est.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis ordo sacer non habeat contrarietatem ad matrimonium in quantum est sacramentum, habet tamen repugnantiam quandam ad ipsum ratione sui actus, qui spirituales actus impedit.

Ad secundum dicendum, quod jam patet quod obiectio procedit ex falsis. Ordo enim ubique impedit matrimonium contrahendum, quamvis ubique non habeat votum annexum.

Ad tertium dicendum, quod illi qui sunt in sacerdotibus constituti, significant Christum nobilioribus actibus, prout ex dictis in tractatu de ordine, dist. 25, qu. 2, art. 1, qu. 5, patet, quam illi qui sunt matrimonio juncti; et ideo ratio non sequitur.

Ad quartum dicendum, quod illi qui sunt in minoribus ordinibus constituti, ex vi ordinis non prohibentur matrimonium contrahere; quia quamvis ordines illi deputentur ad aliqua spiritualia, non tamen immediate habent accessum ad tractandum sacra sicut illi qui sunt in sacerdotibus ordinibus. Sed secundum statutum occidentalium Ecclesiae matrimonii usus executionem; ordinis non sacer impedit propter servandam majorem honestatem in officiis Ecclesiae. Et quia aliquis ex beneficio tenetur ad executionem ordinis, et ex hoc ipso privilegio clericali gaudet; ideo haec apud Latinos clericis uxoris patenter.

Et per hoc patet solutio ad ultimum.

ARTICULUS II.

Utrum matrimonio ordo sacer supervenire possit.

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod matrimonio ordo sacer supervenire non possit. Quia fortius praedictum minus forti. Sed fortius est vinculum spirituale quam corporale. Ergo si matrimonio junctus ordinem suscipiat, praedictum generabitur uxori, ut non possit debitum exigere; cum ordo sit vinculum spirituale, et matrimonium corporale; et sic videtur quod non possit ordinem sacrum suscipere post matrimonium consummatum.

2. Praeterea, post matrimonium consummatum unus conjugum sine alterius consensu non potest continentiam vovere. Sed ordo sacer habet continentiae votum annexum. Ergo si vir ordinem sacrum in vita uxore acciperet, cogeretur uxor invita continentiam servare; quia non posset alteri nubere, viro vivente.

3. Praeterea, etiam ad tempus non potest vir vacare orationi sine consensu uxoris, ut habetur 1 Corinth. 7. Sed apud Orientales, illi qui sunt in sacerdotibus constituti, tenentur ad continentiam tempore quo exequantur officium suum. Ergo nec ipsi possunt ordinari sine consensu uxoris, et multo minus Latini.

4. Praeterea, vir et uxor ad paria judicantur. Sed sacerdos Graecus defuncta uxore sua non potest aliam ducere. Ergo nec uxor defuncto viro. Sed non potest sibi auferri facultas nubendi post mortem viri per viri actum. Ergo vir non potest suscipere ordines post matrimonium.

3. Praeterea, quantum matrimonium opponitur ordini, tantum et converso. Sed ordo praecedens impedit matrimonium. Ergo e converso.

Sed contra, religiosi tenentur ad continentiam sicut illi qui sunt in sacris ordinibus. Sed post matrimonium potest aliquis religionem intrare, defuncta vel consentiente uxore. Ergo et ordinem suscipere.

Praeterea, aliquis potest fieri servus hominum post matrimonium. Ergo et servus Dei per susceptionem ordinis.

Solutio. Respondeo dicendum, quod matrimonium non impedit ordinis sacri susceptionem; quia si matrimonio junctus ad sacros ordines accedat, etiam reclamante uxore, nihilominus characterem ordinis suscipit, sed executione ordinis caret; si autem volente uxore, vel ipsa defuncta, ordinem sacrum accipit, recipit ordinem et executionem.

Ad primum ergo dicendum, quod vinculum ordinis solvit vinculum matrimonii ratione redditionis debiti, ex qua parte habet repugnantiam ad matrimonium ex parte ejus qui ordinem suscipit; quia non potest petere debitum, nec uxor tenetur ei reddere. Sed tamen non solvit ex parte alterius; quia ipse uxori tenetur debitum reddere, si non possit eam inducere ad continentiam.

Ad secundum dicendum, quod si uxor sciat, et de ejus consensu vir ordinem sacrum susceperit, tenetur continentiam perpetuam vovere; non tamen tenetur religionem intrare, si sibi non timeat de periculo castitatis, propter hoc quod vir ejus solenne votum emisit; secus autem si emisisset votum simplex. Si autem sine ejus consensu susceperit, non tenetur; quia ex hoc nullum sibi praedictum generatur.

Ad tertium dicendum, quod sicut probabilis videtur (quamvis quidam contrarium dixerint), etiam Graeci non debent accedere ad sacros ordines sine consensu uxorum, quia ad minus tempore ministerii sui fraudarentur debiti redditione; quo fraudari non possunt secundum ordinem juris, si eis contradicentibus aut ignorantibus viri ordines susceperint.

Ad quartum dicendum, quod, sicut dicitur, eo ipso quod mulier consentit apud Graecos quod vir suus ordinem suscipiat, obligat se ad hoc quod ipsa in perpetuum alteri non nubat; quia significatio matrimonii non servaretur, quae in matrimonio sacerdotis praecipue exigitur. Si autem sine consensu ejus ordinatur, non videtur ad hoc teneri.

Ad quintum dicendum, quod matrimonium habet pro causa nostrum consensum; non autem ordo, sed habet causam sacramentalem determinatam a Deo; et ideo matrimonium potest impediri ex ordine praecedente, quod non sit verum matrimonium; non autem ordo ex matrimonio, quod non sit verus ordo; quia sacramentorum virtus est immutabilis; sed actus humani possunt impediri.

QUAESTIO II.

Deinde quaeritur de uxoricidio; et circa hoc quaeruntur duo: 1.º utrum in aliquo casu liceat uxorem occidere; 2.º utrum uxoricidium impediatur matrimonium.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum liceat viro uxorem interficere in actu adulterii deprehensam.

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod liceat viro uxorem interficere in actu adulterii deprehensam. Lex enim divina praecipit adulteras lapidari. Sed ille qui legem divinam exequitur, non peccat. Ergo nec occidens propriam uxorem, si sit adultera.

2. Praeterea, illud quod licet legi, licet ei cui lex hoc committit. Sed legi licet interficere adulteram, aut quamlibet personam ream mortis. Cum ergo lex commiserit viro interfecionem uxoris in actu adulterii deprehensae, videtur quod ei liceat.

3. Praeterea, vir habet majorem potestatem super uxorem adulteram quam super eum qui cum ipsa adulterium commisit. Sed si vir percutiat clericum quem cum propria uxore invenit, non est excommunicatus. Ergo videtur quod etiam liceat interficere propriam uxorem in adulterio deprehensam.

4. Praeterea, viri est uxorem suam corrigere. Sed correctio fit per inflictionem justae poenae. Cum ergo justa poena adulterii sit mors, quia est capitale crimen; videtur quod liceat viro uxorem adulteram occidere.

Sed contra, in littera dicitur, quod Ecclesia Dei, quae nunquam constringitur legibus mundanis, gladium non habet nisi spiritualem. Ergo videtur quod ei qui vult esse de Ecclesia, non sit licitus usus legis illius quae uxoricidium permittit.

Praeterea, vir et uxor ad paria judicantur. Sed uxori non licet interficere virum in adulterio deprehensum. Ergo nec viro uxorem.

Solutio. Respondeo dicendum, quod virum interficere uxorem contingit dupliciter. Uno modo per iudicium civile; et sic non est dubium quod sine peccato potest vir zelo justitiae, non livore vindictae aut odii motus, uxorem adulteram in iudicio saeculari accusare criminaliter de adulterio, et poenam mortis a lege statutam petere; sicut etiam licet accusare aliquem de homicidio, aut de alio crimine. Non tamen talis accusatio potest fieri in iudicio ecclesiastico; quia Ecclesia non habet gladium materiale, ut in littera dicitur. Alio modo potest eam per seipsum occidere non in iudicio convictam; et sic extra actum adulterii eam interficere, quantumcumque sciat eam adulteram, neque secundum leges civiles, neque secundum legem conscientiae licet. Sed lex civilis quasi licitum computat quod in ipso actu eam interficiat, non quasi praecipiens, sed quasi poenam homicidii non inferens, propter maximum incitamentum quod habet vir in tali facto ad occisionem uxoris. Sed Ecclesia in hoc non est astricta legibus humanis, ut iudicet eum sine reatu poenae aeternae, vel poenae ecclesiastico iudicio infligendae, ex hoc quod est sine reatu poenae infligendae per iudicium saeculare. Et ideo in nullo casu licet viro interficere uxorem propria auctoritate.

Ad primum ergo dicendum, quod poenam illam infligendam lex non commisit personis privatis, sed personis publicis quae habent officium ad hoc deputatum; vir autem non est iudex uxoris; et ideo non potest eam interficere, sed coram iudice accusare.

Ad secundum dicendum, quod lex civilis non commisit viro occisionem uxoris quasi praecipiens (quia sic non peccaret, sicut nec minister iudicis peccat latronem occidens condemnatum ad mortem); sed permisit, poenam non adhibens; unde etiam difficultates quasdam apposuit, quibus retraherentur viri ab uxoricidio.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc non probatur quod sit licitum simpliciter, sed quantum ad immunitatem ab aliqua poena: quia etiam excommunicatio quaedam poena est.

Ad quartum dicendum, quod duplex est congregatio: quaedam oeconomica, sicut familia aliqua; et quaedam politica, sicut civitas aut regnum. Ille igitur qui praest secundae congregationi, ut rex aut iudex, potest infligere poenam et corrigentem personam, et exterminantem ad purgationem communis ejus curam gerit. Sed ille qui praest in prima congregatione, sicut paterfamilias, non potest infligere nisi poenam corrigentem, quae non se extendit ultra terminos emendationis, quam transcendit poena mortis; et ideo vir qui sic praest uxori, non potest ipsam interficere, sed alias castigare.

ARTICULUS II.

Utrum uxoricidium matrimonium impediatur.

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod uxoricidium non impediatur matrimonium. Directius enim opponitur matrimonio adulterium quam homicidium. Sed adulterium non impedit matrimonium. Ergo nec homicidium uxoris.

2. Praeterea, gravius peccatum est occidere matrem quam uxorem; quia nunquam licet verberare matrem, licet autem verberare uxorem. Sed occisio matris non impedit matrimonium. Ergo nec occisio uxoris.

3. Praeterea, magis peccat qui uxorem alterius propter adulterium interficit, quam qui uxorem suam; in quantum minus habet de motivo, et minus ad eum spectat ejus correctio. Sed qui alienam uxorem occidit, non impeditur a matrimonio. Ergo nec ille qui propriam uxorem interficit.

4. Praeterea, remota causa removetur effectus. Sed peccatum homicidii potest per poenitentiam removeri. Ergo impedimentum matrimonii quod ex eo causatur; et ita videtur quod post peractam poenitentiam non prohibetur matrimonium contrahere.

Sed contra est quod Canon dicit (ex Nicolao 1, dist. 55, in Decretis): *Interfectores suarum conjugum ad poenitentiam redigendi sunt, quibus poenitentia denegatur conjugium.*

Praeterea, in eo in quo quis peccat, debet etiam puniri. Sed peccat contra matrimonium qui uxorem occidit. Ergo debet puniri, ut matrimonio privetur.

Solutio. Respondeo dicendum, quod uxoricidium ex statuto Ecclesiae matrimonium impedit. Sed quandoque impedit contrahendum, et non dirimit contractum; quando scilicet vir propter adulterium aut propter odium occidit uxorem; tamen si timetur de incontinentia ejus, potest cum dispensari per Ecclesiam, ut licite matrimonium contrahat. Quandoque etiam dirimit contractum, ut quando aliquis interficit uxorem suam, ut deat eam cum qua moechatur: tunc enim efficitur illegitima persona simpliciter ab contrahendum cum illa; ita quod si de facto cum ea contraxerit matrimonium, dirimitur. Sed ex hoc non efficitur persona simpliciter illegitima respectu aliarum mulierum; unde si cum alia contraxerit, quamvis peccet contra statutum Ecclesiae faciens, tamen matrimonium contractum non dirimitur propter hoc.

Ad primum ergo dicendum, quod homicidium et adulterium in aliquo casu impediunt matrimonium contrahendum et dirimunt contractum, sicut de uxoricidio hic dicitur, et de adulterio, ut habitum est supra, dist. 55 (in expositione litterae). Vel dicendum, quod uxoricidium est contra substantiam conjugii, sed adulterium est contra bonum fidei ei debitae; et sic adulterium non est magis contra matrimonium quam uxoricidium; et ita ratio procedit ex falsis.

Ad secundum dicendum, quod simpliciter loquendo, gravius peccatum est occidere matrem quam uxorem, et magis contra naturam: quia naturaliter homo matrem reveretur; et ideo minus inclinatur ad interfecionem matris, et prioriter est ad interfecionem uxoris; ad ejus pronitatis repressionem uxoricidis est matrimonium ab Ecclesia interdictum.

Ad tertium dicendum, quod talis non peccat contra matrimonium, sicut ille qui propriam uxorem interficit; et ideo non est simile.

Ad quintum dicendum, quod non est necessarium quod deleta culpa deleatur omnis poena, sicut de irregularitate patet: non enim poenitentia restituit in pristinam dignitatem, quamvis possit restituere in pristinum statum gratiae, ut supra, dist. 14, dictum est.

Expositio textus.

Uxorem virginem, etc. Intelligitur sub hypothesis; id est, si ad clericatum redire desiderat ad sacerdotium promovendus.

Sancta Dei Ecclesia gladium non habet etc. Contra est quod Bernardus dicit ad Eugenium (lib. 4 de Consid., cap. 5), quod Ecclesia utrumque gladium habet. — Et dicendum, quod habet spirituale tantum quantum ad executionem sua manu exercendam; sed habet etiam temporalem quantum ad ejus iussionem: quia ejus nupta extrahendus est, ut dicit Bernardus (ibidem).